

VU
ARCHEOLOGIJOS
KATEDRA

LIET 1123

LAIVIŲ KAPINYNŲ LAIDOSENA

E. BUTENIENĖ

Aprašomas 1940 m. ir 1949—1951 m. Lietuvos TSR Mokslų akademijos Istorijos instituto ir Vilniaus valst. V. Kapsuko v. universiteto Archeologijos-etnografijos katedros bei 1952 m. ir 1956 m. Siaulių „Aušros“ istorinio-etnografinio muziejaus tyrinėto Laivių kaimo, Kretingos raj., plokštinis kapinynas.

Tyrinėjimų metu atkastas bendras 3264 m² plotas, rasti 373 kapai, iš jų 268 griautiniai ir 105 — degintiniai.

Kapinynas datuotinas VIII—XIII m. e. amžiais. Jis ypač įdomus tuo, kad jame matyti perėjimas nuo papročio laidoti mirusįjį nedegintą prie papročio mirusįjį laidoti sudegintą. Tai rodo, kad Laivių kapinyne savo mirusiuosius laidojo tie patys gyventojai.

Laivių plokštinis kapinynas (Kretingos raj.) yra netoli Bubino ir Salantos upelių santakos, dešiniajame Bubino upelio krante, apie 300 m nuo jo į šiaurę ir Salantos upelio kairėje pusėje, apie 300—450 m į rytus. Kapinynas yra kiek pakilesnėje lygioje vietoje. Vietos gyventojai kapinyno vietą vadina „markapiais“ arba „maro kapeliais“, nes vakarinėje kapinyno dalyje buvo vėlyvos XVIII—XIX amžių kaimo kapinaitės.

Apie pusę kilometro į pietvakarius nuo kapinyno kairiajame Bubino upelio krante yra piliakalnis. Jis netyrinėtas. Gyvenvietės prie piliakalnio rasti nepavyko, tačiau ji turėtų būti kur nors netoli piliakalnio.

Laivių plokštinio kapinyno vietoje jau kelios dešimtys metų imamas žvyras, ir dalis kapinyno sunaikinta. Tačiau atrodo, kad ne visame žvyryno plote, kuris užima apie 5 ha, buvo kapai. Jie buvo tik šiaurinėje ir pietinėje žvyrduobės dalyje.

Pirmą kartą Laivių plokštinis kapinynas buvo tyrinėtas 1940 m.¹ Buvo iširtas žvyrduobės šiaurinis pakraštys ir atkasti 102 kapai. Hitlerinės okupacijos metais kapinynas nebuvo kasinėjamas. 1948 m. Lietuvos TSR Mokslų akademijos Istorijos instituto archeologinės žvalgomosios ekspedicijos metu² buvo atkastas vienas degintinis kapas, labai įdomus laidosenos požūriui. Kadangi kapinynas, imant žvyrą, buvo ardomas toliau, buvo nutarta šio kapinyno tyrinėjimus tęsti.

¹ Tyrinėjo Kauno valstybinis dailės muziejus; tyrinėjimų medžiaga ir dienoraščiai yra Kauno valstybiniame istorijos muziejuje (toliau — KVIM).

² Zvalgomosios ekspedicijos medžiaga yra Lietuvos TSR MA Istorijos instituto Istorijos-etnografijos muziejuje (toliau — IEM), dienoraštis ir planai — Lietuvos TSR MA Istorijos institute (toliau — MAI).

Trejus metus iš eilės (1949—1951) Laivių kapinynas buvo tyrinėtas Lietuvos TSR Mokslių akademijos Istorijos instituto ir Vilniaus valstybinio V. Kapsuko v. universiteto Archeologijos-etnografijos katedros³. Iš viso per tuos trejus metus buvo iširtas 1844 m² plotas, kuriame buvo atidengti 143 griautiniai ir 103 degintiniai kapai.

Kadangi iš kapinyno teritorijos žvyras buvo imamas toliau, tai ir vėliau buvo gaunami signalai, kad vis dar suardomi atskiri kapai. Todėl 1952 m. Šiaulių „Aušros“ istorinis-etnografinis muziejus, aplankęs paminklą, atkasė 2 griautinius kapus⁴, o 1956 m. vasarą vykdė nedidelio masto kasinėjimus ir atidengė dar 22 griautinius kapus⁵.

Visų šio kapinyno tyrinėjimų metu atidengtas 3264 m² plotas, kuriame rasti 373 kapai, iš jų 268 griautiniai ir 105 degintiniai kapai.

Laivių plokštiniis kapinynas yra didžiausias tyrinėtas Vakarų Lietuvoje kapinynas. Viena iš įdomiausių jo ypatybių yra ta, kad jame galima matyti, kaip tame pačiame kapinyne viena laidojimo forma keitėsi kita, t. y. kaip laidojimo papročiuose buvo perinama nuo griautinių kapų prie degintinių kapų.

1. Griautiniai kapai

Griautiniai kapai kapinyne daugiau koncentruojasi pietinėje dalyje. Nedeginti mirusieji laidoti tvarkingomis eilėmis, ypač tvarkingai buvo laidoti kapinyno pietrytinėje dalyje, o šiaurės vakarų kapinyno dalyje, kur vėliau buvo laidoti ir degintieji mirusieji, kapų duobės daugiausia perkastos viena per kitą.

Atstumas tarp kapų įvairus. Pasitaiko tik keliolika centimetrų, bet būna ir 0,75, 1,00 ir 1,75 m, o kartais siekia net 6 m.

Mirusieji laidoti nevienodame gylyje. Daugumas kapų yra 60—80 cm gylyje, tačiau yra kapų, kurie siekia 90 cm gylį (kapai Nr.Nr. 18, 135, 163, 212, 215 ir kt.), o vienas kapas Nr. 114 buvo net 110 cm gylyje. Ne-
maža kapų (Nr.Nr. 56, 58, 162, 167, 176, 181, 189) buvo 40 cm gylyje, o kapai Nr.Nr. 72, 76, 157, 158, 161, 174 ir 191 buvo tik 30—35 cm gylyje, t. y. tuoj po velėna. Negiliai laidoti daugiausia vaikai.

Kapų duobės iš aplinkinės žemės išsiskyrė tamsesne spalva. Duobių dydis buvo įvairus. Duobės daugiausia buvo 230—280 cm ilgio ir 70—90 cm pločio. Mažesnės buvo vaikų kapų duobės — maždaug 120—180 cm ilgio ir 40—60 cm pločio. Didžiausi buvo dvigubi kapai (Nr.Nr. 79—80 ir 150—150 a) — 230×150 cm dydžio.

Kapo duobės sampile visuomet yra mažiau ar daugiau angliukų bei suodžių. Kartais daugiau anglių būna pačiame kapo dugne (kapai Nr. Nr. 11, 12, 23), o kape Nr. 58 labai daug ir stambių anglių rasta virš mirusiojo griaučių, o po griaučiais nebuvo jokių degėsių pėdsakų.

Griautiniuose kapuose randami degėšiai, be abejo, turi ryšį su laidojimo apeigomis. Kadangi su degėšiais susiduriama ne tik virš mirusiojo, bet ir po juo, tai leidžia daryti išvadą, kad degėsių bei angliukų liekanos būdavo išbarstomos duobėje dar prieš laidojant mirusįjį.

³ Ekspedicijos dienoraščiai ir planai yra MAI, radiniai — IEM.

⁴ Darbo ataskaita yra prie 1951 m. tyrinėjimo dienoraščio MAI, o medžiaga — IEM.

⁵ Tyrinėjimų medžiaga (planai ir dienoraščiai) yra Šiaulių „Aušros“ istoriniame-etnografiniame muziejuje (toliau — SIEM).

Kartais kapo arba karsto dugnas būdavo išklojamas. Pvz., kapo Nr. 113 duobės dugne rasti nežymūs degėsių pėdsakai ir organinės medžiagos, tarsi žolių ar šiaudų, liekanų, o kape Nr. 193 skobtinis karstas buvo išklotas beržo tošimi. Paprotys kloti beržo tošimi kapo dugną yra senas, sutinkamas jau pirmaisiais m. e. amžiais⁶.

Kokiuose karstuose buvo laidoti mirusieji, labai sunku pasakyti, nes medžio išlikę labai mažai. Tik kapuose Nr.Nr. 9, 96, 170 rasta lentinių karstų mažų fragmentėlių. Apie skobtinių karstų buvimą sprendžiama daugiausia tik iš gaubto kapo dugno. Tačiau skobtinių karstų liekanų turime iš kitų Lietuvos TSR teritorijoje tyrinėtų kapinynų⁷. Skobtiniai karstai Lietuvoje jau aptinkami pirmaisiais mūsų eros amžiais ir randami iki XVII a⁸.

Lentinių karstų mūsų eros I tūkstantmečio plokštiniuose kapinyuose sutinkama žymiai rečiau⁹.

Pagal kitus kapinynus atrodo, kad ir Laivių kapinyne nedeginti mirusieji buvo laidojami daugiausia skobtiniuose karstuose, mažesnė dalis — lentiniuose karstuose.

Mirusiųjų griaučiai Laivių plokštiniame kapinyne išsilikę labai blogai. Nėra nė vieno kapo, kuriame būtų išlikę visi kaulai. Dėl kaulų sunykimo kartais sunku nustatyti mirusiojo palaidojimo kryptį bei jo padėtį. Mirusieji laidoti gana vienoda kryptimi — 140—170° PR kryptimi. Tik atskiri kapai buvo orientuoti kitaip: 230° PV kryptimi — kapai Nr. Nr. 204, 205, 230, 260° PV — kapai Nr.Nr. 199, 121, 320° ŠV — kapai Nr. Nr. 239, 240.

Iš išlikusių kaulų atrodo, kad mirusieji laidoti aukštiełninkai, išties-tomis, daugiau ar mažiau suglaustomis kojomis. Rankos, sprendžiant pagal apyrankių padėtį kape, atrodo, daugiausia buvo ištiestos pagal šonus.

Laivių kapinyne, kaip ir kituose kapinyuose, mirusieji laidoti su tam laikotarpiui būdingais darbo įrankiais, ginklais ir papuošalais. Beveik visuose griautiniuose kapuose yra gausiau ar mažiau įkapių, tik keliolika kapų yra visai be įkapių. Darbo įrankiai ir ginklai būdingesni vyrų kapams, o papuošalai ir smulkešni darbo įrankiai — moterų kapams.

⁶ Cigelnės, Ignalinos raj., pilkapio Nr. 1 apardytame kape po griaučiais aptikta daug beržo tošies ir apie 350 žalvarinių kvadratinų plokštelių, kuriomis buvo papuošta beržo tošis (A. Tautavičius, I—XII amžių Rytų Lietuvos archeologiniai paminklai, 164. rankraštis, MAI, Vilnius, 1957). Beržo tošies prie mirusiojo griaučių pirmųjų mūsų eros amžių pilkapiuose rasta ir Latvijos TSR teritorijoje (H. Moora, Die Eisenzeit in Lettland bis etwa 500 n. Chr., 2, 25, Tartu, 1938).

⁷ Kurmaičiai, Kretingos raj. (P. Kulikauskas, Lietuvos istorijos instituto darbai, 1, 344, Vilnius, 1950), Seredžius, Vilkijos raj. (KVIM), Sandrausiškė, Tytuvėnų raj. (KVIM), Veršvai, Kauno m. (KVIM), Ginteliškė, Plungės raj. (KVIM).

⁸ Gimtasai kraštas, Nr. 31, 78—81.

⁹ Sargėnai, Kauno raj. (KVIM), Veršvai, Kauno m. (KVIM), Seredžius, Vilkijos raj. (KVIM), Upytė, Panevėžio raj. (KVIM).

Vakarų Lietuvoje kapinynams jau nuo pirmųjų m. e. amžių būdinga nusistovėjusi įkapių dėjimo tvarka¹⁰, būtent: darbo įrankiai ir ginklai koncentruojasi galvos srityje, o papuošalai pagal savo paskirtį.

Didelėje griautinių kapų dalyje dirbinių fragmentai pasirodo aukščiau mirusiojo griaučių, maždaug 15—20 cm virš mirusiojo. Čia daugiausia būna įvairių sulaužytų papuošalų dalys ir kartais žalvariniai geriamųjų ragų apkalai. Gal būt, čia turima reikalo su artimųjų dovanomis, kurios į kapą būdavo metamos sulaužytos, sunaikintos — „negyvos“, kaip ir pats mirusysis. Jos buvo metamos virš karsto, jau užpilant mirusįjį žemėmis.

Kaip jau minėta, vyrų kapams būdingos įkapės yra darbo įrankiai ir ginklai. Iš darbo įrankių randama dalgių, kirvių ir peilių. Ginklus sudaro daugiausia vienas arba du ietigaliai ir rečiau geležinis kalavijas (kapai Nr.Nr. 195, 216 ir kt.). Ietigaliai visada būna vietoje ir kitoje galvos pusėje, padėti išilgai mirusiojo. Keliuose kapuose rasta po du ietigalius (kapai Nr.Nr. 62, 83, 113, 145), abu ietigaliai buvo padėti vienas šalia kito. Kape Nr. 240 greta įmovinio ietigalio buvo padėtas žeberklinio tipo ietigalis su viena užbarzda. Kape Nr. 269 buvo padėtas tik vienas žeberklinis ietigalis. Kape Nr. 216 šalia dviejų įmovinių ietigalių galvos srityje buvo ir geležinė kalavijo rankena, pats kalavijas, matyti, sunykęs. Kape Nr. 195 gražus vienašmenis kalavijas su skersiniais ir buožele rankenos srityje buvo rastas padėtas šlaunų srityje. Kalavijas buvęs medinėse makštyse.

Galvos srityje dažniausiai būna padėti ir darbo įrankiai — dalgiai (kapai Nr.Nr. 34, 54, 190, 251), o taip pat ir miniatiūriniai darbo įrankiai, kaip: miniatiūriniai dalgeliai ir kapliukai ar kirveliai (kapai Nr.Nr. 139, 152, 216).

Prie mirusiojo galvos kartais šalia kitų įkapių randamas padėtas ir galąstuvas (kapai Nr.Nr. 54, 62), nors dažniausiai galąstuvas randamas šlaunikaulių srityje, nes jis greičiausiai buvo pritvirtinamas prie diržo (kapai Nr.Nr. 51, 90, 99 ir kt.).

Virš mirusiojo galvos ir vyrų, ir moterų bei vaikų kapuose būna padėti vienas arba du geriamieji ragai, kurių išlikę tik žalvariniai apkalai, ir kiek rečiau miniatiūriniai moliniai puodeliai (kapai Nr.Nr. 21, 35, 54, 62, 94, 98, 134). Kape Nr. 54 puodelyje buvo rastas įdėtas žalvarinis įvijinis žiedas, o kape Nr. 98 miniatiūrinis molinis puodelis, įvijinis žalvarinis žiedas ir žalvarinė įvija buvo sudėti į tošinę dėžutę, kurios išlikę tik fragmentai.

Kape Nr. 62 virš mirusiojo galvos be kitų įkapių dar rastas padėtas ir geležinis skiltuvus.

Stambesnis darbo įrankis, randamas vyrų kapuose, yra geležinis įmovinis kirvis. Jų rasta nedaug, tik kapuose Nr.Nr. 74, 89, 99, 191 ir 251. Kirviai pastovios vietos kape neturi: kiekviename kape randami ki-

¹⁰ Sernai, Klaipėdos raj. (KVIM), Senkai, Kretingos raj. (KVIM), Rūdaičiai, Kretingos raj. (KVIM), Ginteliškė, Plungės raj. (KVIM).

toje vietoje. Pvz., kape Nr. 74 kirvis buvo po dešinės rankos žastikauliu, kapuose Nr.Nr. 89 ir 251 — virš galvos, kape Nr. 99 — prie dešniosios šlaunies, o kape Nr. 191 — statmenoje padėtyje prie dešinės kojos blaudikaulio.

Gana dažna įkapė ir vyrų, ir moterų kapuose yra tiesūs geležiniai peiliai. Vyrų kapuose jų būna kartais po du (kapai Nr.Nr. 131, 211): Peiliai, atrodo, daugiausia būdavo pritvirtinti prie diržo, nes jie randami virš arba šalia šlaunikaulių. Tik kape Nr. 114 peilis buvo rastas prie rankos. Dalis peilių, be abejo, buvo dedami ne kaip darbo įrankiai, bet kaip ginklai, nes jie turėjo gražias odines žalvariu puoštas makštis (kapas Nr. 171).

Retesnė Laivių griautinių vyrų kapų įkapė yra geležiniai žąslai (kapai Nr.Nr. 62, 74, 98, 184, 193 ir kt.). Jie taip pat neturi pastovios vietos kape. Pvz., kape Nr. 74 jie buvo padėti dešinėje galvos pusėje šalia dalgio, kape Nr. 99 ir 193 — prie šlaunikaulių, o kape Nr. 184 — kojų srityje.

Tik vyrų kapams būdinga įkapė yra geležiniai ir žalvariniai pentinai. Jie daugiausia rasti po vieną prie kairės ar dešinės kojos, tik kape Nr. 21 buvo du geležiniai pentinai prie abiejų kojų, o kape Nr. 94 dviejų žalvarinių pentinų liekanos rastos taip pat prie abiejų kojų. Kape Nr. 205 buvo rastas labai gražus tik vienas žalvarinis ažūrinis pentinas.

Beveik visų vyrų kapuose randama odinių diržų liekanų bei žalvarinių diržų apkalų. Diržai buvo vyrų papuošalas ir drabužio sudėtinė dalis. Dažniausiai jais mirusysis būdavo sujuosiamas, nors paskiruose kapuose (kapai Nr.Nr. 99, 145, 195, 217 ir 226) puošnūs diržai buvo atskirai įdedami į kapą, pvz., kape Nr. 145 diržas buvo padėtas virš mirusiojo kojų. Kape Nr. 195 vienas odinis diržas su gražia žalvarine sagtimi ir visu paviršiumi puoštu žalvarinėmis keturkampėmis pailgomis plokštelėmis buvo padėtas virš blaudikaulių, o antras platus dvigubas odinis diržas, perpintas žalvarinių įvijų išilginėmis eilėmis, taip pat su žalvarine sagtimi, buvo susuktas ir įdėtas į medinę dėžutę, kuri buvo pastatyta šlaunikaulių srityje. Kape Nr. 217 taip pat susuktas odinis diržas rastas įdėtas į medinę dėžutę ir padėtas dubens srityje. Medinė dėžutė dar buvusi išklota storu vilnoniu audiniu. Labai puošnus odinis diržas buvo taip pat įdėtas į apvalią medinę dėžutę kape Nr. 99. Šis diržas buvo skersai apkaltas žalvarinėmis skardelėmis ir trimis eilėmis kūgelių, o diržo galo apkalas padengtas net sidabrine plokštele, ornamentuota metaloplastiniu būdu.

Vyrų kapuose odinių į medines dėžutes įdėtų diržų randama ir kituose Vakarų Lietuvos kapinyuose¹¹.

Dviejuose vyrų kapuose (kapai Nr.Nr. 202 ir 215) rastos (vyrų kapams tai nebūdingas reiškinys) dėžutės. Jos, tiesa, palyginus su moterų kapuose randamomis dėžutėmis, gana paprastos, padarytos iš beržo tošies, viena jų (kape Nr. 215) dar buvo apsiūta aplink pluoštiniais siūlais. Vienoje dėžutėje (kape Nr. 202) buvo įdėta žalvarinių įvijų apvara ir

¹¹ Ginteliškė, Plungės raj. (KVIM), Kiauleikiai, Kretingos raj. (KVIM).

žalvarinis paplatinta priekine dalimi žiedas, kitoje (kape Nr. 215) — trys žalvariniai įvijiniai žiedai. Kape Nr. 215 ši dėžutė buvo padėta galvos srityje prie ietigalių, o kape Nr. 202 tošinė dėžutė buvo padėta ties kapo viduriu, atrodo, virš mirusiojo.

Vyrų kapuose tošinių dėžučių rasta ir netoli Ginteliškės, Plungės raj., plokštiniame kapinyne.

Be visų išvardintų įkapių, vyrų kapuose, kaip ir moterų kapuose, randama ir įvairių žalvarinių papuošalų. Jie kape randami pagal savo paskirtį: antkaklės ant kaklo, segės randamos krūtinės srityje, o apyrankės ir žiedai — ant rankų.

Vyrų kapuose randama daug įvairių įvijų. Įvijomis buvo puošiami darbo įrankių ir ginklų mediniai kotai. Be to, smulkių įvijų būna dažnai suvertų ant odinio dirželio, pvz., kape Nr. 145 buvo net dvi atskirai suvertos žalvarinių įvijėlių apvaros. Įvijų apvaros buvo, be abejo, naudotos kaip papuošalai.

Gauseni įkapių yra moterų kapai. Būdingiausi yra ne darbo įrankiai, bet papuošalai, kurių moterų kapuose yra žymiai daugiau ir įvairnesnių. Prie galvos randama smeigtukų, kurie, greičiausiai, buvo įsegami į kokią nors galvos dangą, randama žalvarinių įvijėlių (kapas Nr. 67), kuriomis irgi buvo puošta galvos danga. Ant kaklo būdavo antkaklės ir karoliai. Karoliai būdavo stikliniai ir gintariniai, o kartais tarp karolių būna įmaišyta žalvarinių įvijų (kapas Nr. 143). Krūtinės srityje randama tam laikotarpiui būdingų segių ir smeigtukų, kuriais būdavo susegami drabužiai, o taip pat gausu įvairių kabučių. Ant rankų moterys mūvėdavo žalvarinius žiedus ir apyrankes. Kape Nr. 211 mirusioji ir ant kairės kojos piršto turėjo užmautą žalvarinį įvijinį žiedą.

Darbo įrankiai moterų kapuose yra smulkūs, tai — geležiniai peiliai, geležinės ylos, žalvarinės ir geležinės adatos, juostų audimo miniatiūriniai įrankėliai ir gintariniai verpstukai.

Peiliai randami ant krūtinės (kapas Nr. 33) arba palei šoną prie rankos maždaug alkūnės srityje (kapai Nr.Nr. 67, 211). Ylos, adatos, juostų audimo įrankiai ir verpstukai dažniausiai būna padėti virš mirusiosios galvos, išimtį sudaro kapas Nr. 172, kur yla buvo rasta kojų srityje, ir kapai Nr.Nr. 12 bei 93, kuriuose geležinės adatos rastos ant krūtinės ląstos. Virš mirusiosios galvos minėti darbo įrankiai būna sudėti vienas netoli kito, be jokios ypatingos tvarkos, o labai dažnai (kapai Nr.Nr. 18, 28, 57, 211 ir kt.) šie visi įrankiai ir dar vienas kitas papuošalas, kaip apyrankės, žiedai, įvairios įvijos, o dažnai ir miniatiūrinis molinis puodelis būna sudėti į paprastą tošinę dėžutę. Dažnai virš mirusiosios galvos, be tokios paprastos didesnės tošinės dėžutės, dar būna padėta maža tošinė dėžutė (kapai Nr.Nr. 18, 33, 43, 57, 67), kuri yra visa apjuosta, dažniausiai septyniais, odiniais dirželiais, kurie savo ruožtu yra apvynioti žalvarine viela. Sone ši dėžutė turi puošnų, žalvario apkaliukais papuoštą, užsegimą. Šios dėžutės, paprastai, būna tuščios.

Griautinių vaikų kapų įkapes daugiausia sudaro tik papuošalai. Papuošalai irgi būna pritaikyti vaikams — maži. Virš vaikų galvų būna padėti vienas arba du geriamieji ragai su žalvariniais apkalais.

Su darbo įrankiais arba ginklais susiduriame labai nedaugelyje vaikų kapų. Berniukų kapuose kartais randama vyrų kapams būdingų įkapių, pvz., kape Nr. 58 galvūgalyje buvo geležinių žąslų dalys, o ant krūtinės geležinis peiliukas, kapo Nr. 82 viduryje rastas geležinis miniatiūrinis dalgelis, kape Nr. 183 buvo miniatiūrinis geležinis dalgelis ir geležinis peiliukas, o kape Nr. 17 galvos srityje berniukui buvo įdėti du geležiniai įmoviniai ietigaliai.

Mergaitės kapui būdingų įkapių rasta tik kape Nr. 50. Čia virš mergaitės galvos buvo padėtas molinis miniatiūrinis puodelis ir gintarinis verpstukas, o palei šoną ties ranka buvęs geležinis peiliukas. Kitas įkapes sudaro vaikiški papuošalai, kaip miniatiūrinė pasaginė segelė, apyrankėlė, žiedas ir du gintariniai karoliukai.

Dalis vaikų kapų, kaip ir suaugusių, yra visai be įkapių.

Laivių kapinyno griautinių kapų tarpe rasti ir du dvigubi kapai, tai kapas Nr. 79—80 ir kapas Nr. 115—115a.

Kapas Nr. 79—80 yra vaiko ir vyro kapas. Vaikas yra jau paauglys, nes jo griaučių ilgis yra 133 cm. Kape įkapių negausu.

Prie vaiko griaučių ant krūtinės rasta žalvarinė lankinė ilgakoję segė, ant rankos buvo juostinė apyrankė, ant kairės rankos piršto — žalvarinis įvijinis žiedas, juosmens srityje — šešios paplokščios vielos žalvarinės įvijos. Galvūgalyje buvo miniatiūrinis molinis puodelis ir du žalvariniai geriamųjų ragų apkalai.

Prie vyro griaučių virš galvos buvo miniatiūrinis molinis puodelis, klubų srityje dešinėje pusėje skersai kapo padėtas geležinis peilis, o ant dešinės kojos buvo geležinis pentinas.

Šis dvigubas kapas pagal lankinę lietinę ilgakoję segę datuotinas IX m. e. a.

Dvigubo kapo Nr. 115—115 a mirusiųjų lytis nenustatyta, nes čia griaučiai buvo beveik visai sunykę, o įkapių buvo visai mažai ir tos pačios nebūdingos: prie vieno mirusiojo virš galvos buvo padėti tik du geriamieji ragai, o antras mirusysis turėjo tik žalvarinį įvijinį žiedą.

Griautinių dvigubų kapų yra ir kituose Lietuvos kapinyuose¹².

Pagal griautiniuose kapuose rastąsias įkapes, kaip antai: žalvarines antkakles pastorintais užkeistais galais, lankines žieduotąsias seges, lankines ilgakojas seges su lietine užkaba, galima teigti, kad ankstyviausi griautiniai kapai priklauso VIII—IX amžiams (žr. I lent.). Su griautiniais kapais susiduriame dar ir X—XI amžiuose, tai patvirtina griautiniuose kapuose randamos minėtiems šimtmečiams būdingos įkapsės: žalvarinės

¹² II m. e. a. dvigubas kapas žinomas Sargėnų kapinyne, Kauno m.; iš IV m. e. a. — trys dvigubi kapai Upytėje, Panevėžio raj., vienas Veršvuose, Kauno m.; iš I tūkstantmečio vidurio — vienas atidengtas Upytėje, du Tūbausiuose, Kretingos raj., ir vienas Reketėje, Kretingos raj.; iš I tūkstantmečio pabaigos ir II tūkstantmečio pradžios — vienas dvigubas kapas Juosodės kapinyne, Telšių raj.

Griautinių kapų chronologija

Laikotarpis, amžiai	Kapų numeriai	Kapų skaičius
III—IV	Kapinyno ribose atsitiktinai rasta žalvarinė laiptelinė segė (IEM inv. Nr. 2 : 2149)	
V	191	1
V—VI	Kapinyno ribose atsitiktinai rasti du geležiniai įmominiai kirviai (inv. Nr. SIEM 250 : 50. 52)	
VIII	3, 33, 67, 74, 76, 84, 92, 249	8
VIII—IX	17, 26, 28, 35, 43, 46, 49, 50, 55, 60, 62, 79, 81, 91, 93, 94, 99, 105, 133, 217	20
IX	12, 53, 54, 57, 58, 68, 88, 163	8
IX—X	1, 4, 7, 8, 11, 16, 63, 89, 107, 108, 111, 113, 118, 128, 145, 155, 161, 164, 168, 170, 178, 183, 185, 193, 195, 202, 206, 211, 221, 225, 226, 227, 231, 262	34
X—XI	83, 120, 122, 134, 139, 151, 152, 153, 166, 167, 171, 175, 190, 205, 208, 210, 212, 216, 226, 229, 232, 233, 260, 263	24
VIII—XI	2, 5, 6, 9, 10, 13—15, 18—23, 29, 32, 34, 36—39, 41, 42, 44, 45, 47, 48, 51, 52, 56, 59, 61, 64—66, 69, 72, 73, 75, 77, 78, 80, 82, 85, 86, 90, 95—98, 106, 109, 110, 114, 115—115a—117, 119, 121, 123, 124—127, 129—132, 135—138, 142, 143, 146—150, 154, 156—160, 162, 166a, 169, 172—174, 176, 177, 179, 182, 184, 186—189, 192, 194, 197—201, 203, 204, 207, 209, 213—215, 218—220, 222—224, 228, 230, 234—239, 241, 242, 244—248, 250—255, 257, 258, 261, 264—267	148
Be įkapių	24, 25, 27, 30, 31, 40, 70, 71, 87, 100—104, 112, 140, 141, 144, 150, 165, 196, 240, 243, 256, 259	25

pasaginės vyniotais ir kampuotais galais segės, žalvarinės apskritinės prošvaistinės segės, žalvariniai kryžiniai smeigtukai, geležiniai trikampe plunksna ietigaliai, geležiniai dviašmeniai kalavijai ir pan.

Tačiau galimas dalykas, kad Lavių plokštiniame kapinyne mirusieji buvo pradėti laidoti žymiai anksčiau, t. y. maždaug nuo V m. e. a. Tai rodo 1949 m. kasinėjimų metu rytinėje kapinyno dalyje atsitiktinai rasta ankstyva žalvarinė laiptelinė segė. Ji rasta prie pat išsemto žvyryno pakraščio tarp griautinių kapų. Tame pat griautinių kapų rajone, kitoje žvyrdubės pusėje buvo rastas kapas Nr. 191 su ankstyvu geležiniu įmoviniu kirviu. Jokių kitų įkapių nebuvo. Atrodo, kad didžiulis ankstyviausių griautinių kapų tarpas yra sunaikintas, vežant žvyrą.

2. Degintiniai kapai

Laivių plokštiniame kapinyne ištirti 105 degintiniai kapai. Jie koncentravosi kapinyne šiaurės vakarų dalyje, kurioje buvo laidoti ir nedeginti mirusieji, todėl labai dažnai pasitaiko, kad griautiniai kapai yra perkasti degintinių kapų ir jų įkapės susimaišiusios.

Kapų duobės nėra taisyklingos formos, o didesnių kapų duobės arčiau paviršiaus susilieja vienos su kitomis.

Atstumai tarp kapų yra labai nevienodi: vieni kapai susilieja su kitais, tarp kitų yra kelių metrų tarpas.

Pagal įkapių išdėstymą kapuose bei kapo duobių formas visus Laivių plokštinio kapinyne degintinius kapus galima suskirstyti į kelias grupes.

Chronologiniu atžvilgiu ankstyviausi degintiniai kapai yra tie, kuriuose įkapės išdėstytos tokia pačia tvarka, kaip prie nedegintų mirusiųjų. Tai — pereinamojo pobūdžio kapai. Tokių kapų rasti tik keturi (kapai Nr.Nr. 268—270, 275). Šių degintinių kapų duobės lygiai tokio pat dydžio ir formos, kaip ir griautinių kapų. Duobių gylis — 60—80 cm. Sudėję kauliukai bei degėšiai supilami karsto arba duobės viduryje, o įkapės išdėliojamos po visą karstą pagal paskirtį. Pvz., kape Nr. 269 įkapės buvo išdėliotos taip: „galvos“ srityje buvo padėtas geriamasis ragas su žalvariniu apkalu ir maža tošinė dėžutė, kurioje buvo įdėta žalvarinė žieduotoji segė, „krūtinės“ vietoje buvo padėtas žalvarinis trikampis dviem buoželiniais galais smeigtukais, „rankų“ vietose buvo po žalvarinę plėtančiais trikampiais gaubtais galais apyrankę. Tarp apyrankių kapo viduryje, virš degintinių kauliukų įstrižai kapą buvo padėtas geležinis peiliukas.

Šios rūšies degintiniuose kapuose visos įkapės ugnies nepaliestos.

Visa tai rodo, kad mirusiųjų deginimo paprotys buvo įsisavinamas pamažu, ne iš karto, kad dar ilgą laiką, iki II tūkstantmečio pradžios, veikė griautinio kapo tradicijos, kol čia pat vietoje buvo galutinai persiorientuota į mirusiųjų deginimo paprotį.

Tokių degintinių kapų rasta ir artimuose Ginteliškės, Lazdininkų, Palangos bei Rūdaičių kapinyuose. Šios rūšies kapai yra būdingi tik Vakarų Lietuvai. Tačiau reikia pabrėžti, kad Laivių kapinyne šios rūšies degintiniai kapai yra ankstyviausi, priskirtini VIII a. pabaigai ir IX a., o kituose Vakarų Lietuvos kapinyuose šie kapai yra iš X a.

Kita grupė degintinių kapų irgi dar susieta su griautinio kapo tradicijomis, tik jie yra nežymiai vėlyvesni. Čia kapo duobė dar išlieka pailga, kaip ir griautinio kapo, bet deginti kauliukai ir įkapės jau nebūna visame kapo duobės plote arba dideliame karste, o mažoje medinėje arba tošinėje dėžutėje. Tokių kapų Laivių kapinyne rasti devyni¹³. Šių kapų duobės yra 80—100 cm gylio. Kapo sampilo žemė yra su degėsių priemaiša ir atskirais degintiniais kauliukais. Gausesni degėsių kiekiai koncentruojasi pačiame kapo duobės dugne. Čia būna ir degintinis kapas,

¹³ Kapai Nr.Nr. 317, 321, 348, 352, 360, 364, 365, 366, 372.

kurį sudaro dalis degintų kauliukų bei degėsių ir įkapės. Kartais būna net dvi dėžutės. Pvz., moters kape Nr. 321 abi dėžutės buvo padėtos pačiame kapo duobės dugne, ant nejudinto smėlio. Vienoje dėžutėje buvo pats kapas, t. y. buvo supilti degintiniai kauliukai, degėsių liekanos ir sudėtos apdegusios įkapės. Per 20 cm nuo pirmosios dėžutės-karstelio buvo padėta kita dėžutė, kurioje įkapės ugnies nepalietos ir nesulaužytos. Ši dėžutė, matyti, buvo įdėta grynai kaip dovana mirusiajai, nes čia ir įkapes sudarė vien tik papuošalai, kai pirmojoje, be papuošalų, buvo darbo įrankių: geležinis peiliukas ir yla.

Kapų, kada sudeginto žmogaus likučiai supilami į nedidelę dėžutę, kuri, greičiausiai, turėjo anksčiau buvusio didžiulio karsto prasmę, žinoma ir kitose Vakarų Lietuvos vietovėse¹⁴, o taip pat ir dabartinėje Kaliningrado srityje¹⁵.

Tai pačiai grupei tenka priskirti ir kapą Nr. 333, kuris buvo 60×70 cm dydžio, ovalinėje, dubens formos duobutėje, maždaug 30—40 cm gylyje. Degintinis kapelis visas koncentravosi 30 cm gylyje, tarp kaklo papuošalo. Kaklo papuošalas padarytas iš geležinio virbo, kuris susuktas į penkias įvijas, o ant lankelio priverta mėlyno stiklo karolių. Į šios antkaklės vidų buvo supilti degintiniai kauliukai ir degėšiai. Kitos įkapės, kaip antai: geležinių ir žalvarinių smeigtukų adatos, žalvarinio kryžinio smeigtuko fragmentas ir juostų audimo įrankių plokštelės buvo įvairiose kapo duobės vietose. Gausu anglių buvo ir kapo duobės dugne.

Be pereinamojo pobūdžio degintinių kapų, Lavių kapinyne dar susiduriame ir su kito pobūdžio degintiniais kapais, kurie yra jau vėlyvesni ir priskiriami antrojo tūkstantmečio pradžia.

Didžiausią grupę čia sudaro kapai, kurie yra didelėse duobėse, o jų įkapės išmėtytos visame sampile¹⁶. Jų dydis labai įvairus: nuo 125×75 iki 300×200 cm dydžio. Didžioji šių kapų duobių dalis taip pat yra pailgos formos, tik, žinoma, platesnės kaip griautinių kapų duobės. Šių kapų duobės paviršiuje dažnai susilieja viena su kita ir labai sunku atsekti jų dydį. Kapų duobės gylis maždaug 60—150 cm. Gilyn duobė nežymiai siaurėja, jos skersinis piūvis atrodo kaip didžiulis, plokščiu dugnu duobuo. Žemė visame duobės sampile tamsios spalvos, kurioje gausu degėsių. Daugelyje kapų labai intensyvus 10—15 cm storio degėsių sluoksnelis būna pačiame kapo duobės dugne, o po to jau eina švarus smėlis. Matyti, kad iškasus duobę, jos dugnas buvo išbarstomas grynais degėšiais, atneštais iš laužavietės, o kiti degėšiai su visais priedais išbarstomi po visą sampilą, užpilant duobę. Perdegę žmogaus kauliukai būna išbarstyti visame duobės sampile.

¹⁴ Ramučiai ir Anduliai, Klaipėdos raj. (Sitzungsberichte der Altertums Gesellschaft Prussia für das einundfünfzigste Vereinsjahr (1895/96), H. 20, Abb. 35—56 ir 107, Königsberg (1896)); Jasdai, Kretingos raj. (KVIM).

¹⁵ Linkūnai, Sovietsko raj., Kaliningrado sr. (C. Engel, Congressus secundus archeologorum Balticorum Rigae, 19—23.VIII.1930, 315, Rigae, 1931).

¹⁶ Kapai Nr.Nr. 289, 295, 298—300, 302, 305, 307, 311, 315, 316, 318—320, 324, 327, 328, 330, 335, 338, 343, 345, 356, 362.

Įkapės taip pat būna visame sampile. Šios rūšies degintiniuose kapuose įkapės, palyginti, nėra tokios gausios, nes didžioji įkapių dalis, ypač žalvarinių papuošalų, būna nuo ugnies susilydžiusi arba sulaužyta. Kai kuriuose kapuose susiduriame tik su atskirais susilydžiusio žalvario gabaliukais.

Šios rūšies kapuose išsiskiria keturi kapai (Nr.Nr. 302, 305, 307, 335). Jie yra didesni. Pvz., kapas Nr. 335 buvo net $500 \times 300 \times 200$ cm dydžio, netaisyklingos formos. Šių kapų duobėse buvo labai gausu degėsių, visos įkapės nuo ugnies smarkiai apsilydžiusios, todėl, iš pirmo žvilgsnio, atrodo, kad tokiose didžiulėse duobėse mirusysis buvo sudeginamas vietoje. Toks reiškinys, kada mirusysis sudeginamas vietoje, yra pastebėtas Rytų Lietuvos pilkapių rajone¹⁷ ir kai kuriuose plokštiniuose Vidurio Lietuvos kapinyuose¹⁸. Tačiau Lavių kapinyne šie kapai sukelia abejonių, nes įkapės, degintiniai kauliukai ir degėšiai nesikoncentruoja vien kapo duobės dugne, o randami visame sampile. Greičiausiai, čia yra kolektyviniai kapai, kuriems reikėjo didesnės kapo duobės.

Paskutinę degintinių kapų grupę sudaro tie kapai, kurių laužo likučiai supilami į mažą duobutę¹⁹.

Kapai mažose duobutėse buvo labai negiliai, dažniausiai tuoj po velėna (kapai Nr.Nr. 284, 286, 291) arba 30–40 cm gylyje (kapai Nr.Nr. 294, 296), todėl jie būna apardyti arba ir visai suardyti, ariant žemę. Kapų duobės buvo daugiausia nedidelio ovalo, maždaug 60×80 cm (kapai Nr.Nr. 304, 340) arba panašaus dydžio apskritos formos (kapas Nr. 311). Gilyn duobutės nežymiai susiaurėja ir dugnas būna gaubtas. Įkapės ir degėšiai bei degintiniai kauliukai randami ir visame kapo duobės sampile. Įkapės daugiau ar mažiau apdegusios, o didžioji dalis smarkiai nuo ugnies susilydžiusi arba sulaužyta. Degėšiai ir degintiniai kauliukai gana smulkūs. Išimtį sudaro anglys, rastos kape Nr. 294, kurios buvo gana stambios, tai — apie 3–4 cm ilgio ir 2 cm storio gabalai.

Atskirai tenka paminėti du dvigubus degintinius kapus (kapai Nr.Nr. 354–354a ir 363–363a). Abiejuose buvo palaidota po vyrą ir po moterį.

Kape Nr. 354–354a abiejų mirusiųjų kauliukai bei degėšiai buvo išbarstyti visame kapo duobės sampile, o neapdegusios gana gausios įkapės be jokios tvarkos sudėtos pačiame kapo dugne (100 cm gylyje), ant nejudinto graužo. Abiejų mirusiųjų įkapės buvo sumaišytos. Daugumas įkapių, atrodo, buvo suvyniotos į kažkokį plaušinį arba įdėtos į kelias tošines dėžutes. Vyro kapui būdingos įkapės buvo geležinis įmovinis ietigalis, 3 geležiniai miniatiūriniai kirvukai, 3 geležiniai miniatiūriniai dalgeliai, 3 geležiniai smogiamieji peiliai su žalvariu kaustytomis makštimis

¹⁷ Didžiuliai, Salčininkų raj. (kasinėjimų dienoraštis yra MAI), Sveicarai, Vilniaus raj. (Ф. В. Покровский, Труды IX археологического съезда, 1, 215, М., 1895); Zvirbliai, Vilniaus raj. (Encyklopedia Polska, 2, cz. 1, dz. 1, Polska akademia umiejętności, Kraków, 1938–1948).

¹⁸ Sargėnai ir Veršvai, Kauno m. (KVIM).

¹⁹ Kapai Nr.Nr. 285, 286, 288, 289, 291–294, 296, 304, 310, 325, 332, 340.

ir žalvarinis miniatiūrinis pentinas. Moters kapui priklausytų juostų audimo įrankiai ir žalvarinės adatos dalis. Papuošalus, kaip antai antkakles, apyrankes ir seges sunku priskirti vyrui ar moteriai.

Kape Nr. 363—363a tarp moters ir vyro kaulų buvo 25 cm tarpas. Abu kapai buvo tame pačiame 90 cm gylyje, pačiame kapo duobės dugne. Deginti kauliukai ir dalis degėsių buvo švariai išrinkta ir supilta drauge tarp įkapių. Visos įkapės ugnies nepaliestos. Moters kapui priklausė žalvarinė vytinė įvijinė antkaklė, trys žalvarinės įvijinės apyrankės (viena sulaužyta), dvi žalvarinės plokštelinės kryžinės segės, žalvarinė pasaginė vyniotais galais segė, žalvarinis įvijinis žiedelis, gintarinis ir kalkakmenio karoliukas, visas juostų audimo įrankių komplektas ir geležinis peiliukas. Vyro kape buvo geležinis dalgis, geležiniai miniatiūriniai žąslai, žalvariniai diržo apkalai, labai paprasta žalvarinės vielos sukabinama antkaklė ir dvi žalvarinės pasaginės segės. Dalis įkapių, kaip antai žalvarinis geriamojo rago apkalas, žalvarinė dvigubos vielos vytinė antkaklė, geležinė yla bei žalvariniai apkaliukai buvo rasti atskirai, arčiau žemės paviršiaus. Matyti, šios įkapės buvo metamos, jau užpilant kapą, gal tai buvo artimųjų dovanos. Kuriam mirusiajam jos priskirtinos, lieka neaišku.

Yra nemaža kapų, kur, išskyrus degintinius kauliukus ir degėsius, jokių įkapių nebuvo rasta (kapai Nr. Nr. 283, 285, 309, 342, 347). Be to, yra nemaža kapų, kuriuose įdėta bent dalis tyčia sulaužytų įkapių. Sulaužytų įkapių randama ir kituose Vakarų Lietuvos plokštiniuose kapinyuose²⁰. Su tokiu pačiu reiškiniu susiduriame ir Latvijos kuršių X—XIII amžių degintiniuose kapuose²¹ bei Estijoje²². Šis paprotys gali būti rišamas su pačiu mirusiuoju. Kadangi tų daiktų savininkas pats yra miręs, tai gal norėta „numarinti“ ir jam priklausiusius daiktus. Vienintelė įkapė, kuri per visą degintinių kapų laikotarpį nebuvo nei deginama, nei laužoma, — tai geriamieji ragai. Jie ir pagal savo padėtį kape dažniausiai sutinkami arčiau kapo duobės paviršiaus. Taigi, atrodo, kad geriamieji ragai buvo įmetami į kapą laidotuvių apeigų metu ir, galimas dalykas, pripildyti gėrimo.

Įkapės degintiniuose kapuose savo esme lieka tos pačios, kaip ir griautiniuose kapuose, keičiasi tik jų formos.

Vyrų kapuose ir toliau, be papuošalų, sutinkame darbo įrankius ir ginklus. Skirtumas tik tas, kad dabar vyrų kapų inventorius savo turtingumu ima išsiskirti. Greta įkapių negausių arba visai be įkapių kapų, išsiskiria turtingi vyrų kapai, kaip antai: kapai Nr. Nr. 335, 337, 354, 361. Tai ypač pastebima vėlyvesniuose, XI—XII amžių degintiniuose kapuose. To meto daugelyje vyrų kapų visai neberandame ginklų, juos sutinkame tik turtinguose kapuose. Be to, ir patys ginklai būna įvairesni

²⁰ Paulaičiai, Priekulės raj. (KVIM ir IEM), Jasdai, Kretingos raj. (KVIM), Dimitrava, Kretingos raj. (KVIM).

²¹ H. M o o r a, Pirmatnējā kopienas iekārta un agrā feodālā sabiedrība Latvijas PSR teritorijā, 125, Rīgā, 1952.

²² H. M o o r a, Die Vorzeit Estlands, 61, Tartu, 1932.

ir turtingesni. Be anksčiau dėtųjų iečių, dabar atsiranda kalavijai, kurie randami tik turtingųjų karių kapuose, kovos kirviai ir smogiamieji peiliai su puošniais apkalais.

Moterų ir vaikų kapų inventoriūs lieka toks pats. Moterų pagrindiniai kapo priedai — papuošalai, tik, žinoma, didesnė jų dalis sulaužyta arba ugnies deformuota, o iš darbo įrankių daugiausia sutinkame miniatiūrinius juostų audimo įrankius, žalvarines bei geležines adatas, ylas ir peilius.

Degintinių kapų, kuriuos būtų galima laikyti vaikų kapais, rasti tik keli (kapai Nr. Nr. 285, 292, 293, 317, 336). Vaikų kapuose darbo įrankiai buvo miniatiūriniai. Daugumos vaikų kapų įkapes sudaro tik keli papuošalai arba jų dalys, tik kapas Nr. 317 buvo turtingas įkapių. Be papuošalų, kaip antai: juostinių apyrankių, antkaklių dalių ir devynių žalvarinių pasaginių segių, rastas geležinis dalgelis, geležiniai dvinariai miniatiūriniai žąslai, žalvarinis miniatiūrinis pentinas bei geležinis kirvukas.

Taigi, aiškėja, kad VIII a. pabaigoje — IX a. Laivių kapinyne atsirado nauja laidojimo forma — degintiniai kapai. Tiesa, pradžioje šių kapų nedaug, vos keturi, bet toliau jų skaičius didėja (žr. 2 lent.). Ankstyviausiose degintiniuose kapuose randamos žalvarinės lankinės žieduotosios segės, žalvariniai smeigtukai trikampėmis galvutėmis, tuščiaviduriais gaubtais platėjančiais galais apyrankės ir pan.

Sis laidojimo paprotys, šiek tiek keisdamas savo formas, išsilaikė iki XIII a.

2 lentelė

Degintinių kapų chronologija

Laikotarpis, amžiai	Kapų numeriai	Kapų skaičius
VIII—IX	268, 269, 275, 270	4
IX—X	317, 321, 333, 348, 352, 354—354a, 360, 363—363a—366, 372	12
X—XI	276, 281, 282, 290, 303, 308, 312, 322, 325, 334—337, 341, 346, 347, 349—351, 357, 370	21
XI—XII	288, 289, 291, 294—296, 298—300, 302, 304, 305, 307, 310, 311, 314—316, 318—320, 324, 326—330, 332, 338—340, 343—345, 356, 359, 361, 362, 367, 369, 371	41
XII—XIII	272, 284, 286, 287, 301, 306, 309, 358	8
Neaiškūs kapai	271, 273, 274, 277—280, 283, 292, 293, 297, 313, 323, 331, 353, 355, 368	17
Be įkapių	285, 342	2

Degintinių kapų chronologinė lentelė sudaryta, remiantis kapų forma ir datuotinomis įkapėmis. Kadangi dalis kapų yra apardyta ir kapo formos negalima nustatyti, tokie kapai datuoti, remiantis vien įkapėmis, o nesant kape datuotinių įkapių, remtasi vien kapo forma

Kalbant apie degintinius kapus, reikia paliesti dar vieną klausimą. Kur to meto Laivių gyventojai degino savo mirusiuosius?

Visame kapinyno plote pastebimas didesnis ar mažesnis kiekis anglių ir pelenų. Degėsių gausumą visame degintiniame kapų rajone galima paaiškinti tuo, kad, surenkant laužavietėje sudegusio mirusiojo kaulus bei kapo priedus, kartu buvo susemiami ir laužo likučiai ar bent jų dalis ir suberiami, užpilant kapą. Aišku, kad mirusieji buvo deginti ne kapo vietoje. Kur tokia laužavietė galėjo būti, sunku pasakyti, nes tyrinėtame kapinyno plote jos nepavyko rasti. Be abejo, ji buvo kur nors netoli kapinyno.

Apžvelgę Laivių plokštinio kapinyno laidoseną, matome, kad čia mirusieji buvo laidojami nenutrūkstamai nuo VIII m. e. a. iki XIII a. Mirusieji VIII a. buvo laidoti tik nedeginti. VIII a. pabaigoje — IX a. lygiagrečiai su griautiniais kapais pasirodo ir pirmieji degintiniai kapai. Nors pradžioje jų skaičius nedidelis (keturi), bet toliau didėja, o griautinių kapų skaičius mažėja. Pvz., IX—X amžiais datuotinių griautinių kapų skaičius — 42, degintinių — 12. Iš X—XI amžių griautinių kapų liko tik 24, o degintinių kapų skaičius išaugo ligi 21. Iš XI—XII amžių griautiniai kapai jau nebesutinkami, o degintinių kapų skaičius padidėjo iki 41. XII—XIII amžiams priskirtinų degintinių kapų beturime tiktai 8. Tai rodo, kad kapinynas tuo metu jau imtas apleisti, o be to, dalis šių kapų, tikriausiai, yra suardyta vėliau, dirbant žemę, nes šio laikotarpio degintiniai kapai buvo labai negiliose duobutėse.

Laivių kapinynas duoda pilną vaizdą, kaip palaipsniui nuo vienos laidojimo formos pereinama prie kitos. Naujojoje laidojimo formoje — degintiniame kape išlieka senos griautinio kapo tradicijos: įkapės degintiniame kape išdėstomos tokia pačia tvarka, kaip griautiniame. Taip pat niekuo nepasikeičia ir kapų inventoriūs. Vadinasi, Laivių kapinyne laidojo savo mirusiuosius tie patys gyventojai, o ne ateiviai iš kitur. Antra vertus, net ir pats laidojimo paprotys neturi nieko bendro su kaimynais. o yra vietinės kilmės, ir jo šaknų galima ieškoti rytinių lietuvių genčių papročiuose.

Vidurio Lietuvoje degintiniai kapai pasirodė jau V—VI amžiais, tačiau šalimais dar ilgą laiką sutinkami griautiniai kapai. Deginimo paprotys į čia, be abejo, atėjo iš Rytų Lietuvos, kur jis vyrauja jau nuo pirmųjų šimtmečių.

Taigi, VIII a. pasiekęs Vakarų Lietuvos sritis, mirusiųjų deginimo paprotys vis labiau įsigali, kol XII a., paplitęs visuotinai, apėmė visą Lietuvos teritoriją. Be abejo, tokį vieno bendro papročio įsigalėjimą tenka sieti su lietuvių tautybės formavimusi, į kurį ir Vakarų Lietuvos sričių gyventojai įnešė savo dalį. Šis faktas dar kartą patvirtina XX a. trečiajame dešimtmetyje germaniškosios kolonizacinės politikos vadinamojo

„naujojo vokiečių mokslo“ atstovų, kaip Gerulio, Trautmano ir kt., kurie tvirtino, kad lietuviai Vakarų Lietuvos srityse yra ateiviai, skelbtų teiginių absurdiškumą²³.

I š v a d o s

1. Mirusieji Laivių plokštiniame kapinyne laidoti VIII—XIII m. e. a. Pavieniai kapinyno teritorijoje atsitiktinai rasti radiniai, kaip antai: žalvarinė laiptelinė segė bei keli geležiniai įmoviniai kirviai yra iš ankstesnio laikotarpio, t. y. iš V—VII m. e. a. Galimas dalykas, kad ankstesnių kapų rajonas buvo sunaikintas, imant žvyrą.

2. Laivių plokštiniame kapinyne labai gerai matomas perėjimas nuo griautinio kapo prie degintinio, t. y. nuo papročio mirusiųsius laidoti nedegintus prie papročio juos laidoti sudegintus. Ši nauja pažiūra į mirtinį gyvenimą susiformavo vietoje, o nebuvo atnešta svetimųjų iš kitur, nes matyti, kaip naujojoje laidojimo formoje (degintiniame kape) laikosi tik pamažu išnykdamos senos laidojimo tradicijos. Galima pasekti tris degintinio kapo vystymosi pakopas: 1) kapas ilgame karste, kuriame šalia degintinių kauliukų nedegintos įkapės išdėstomos taip pat, kaip ir griautiniame kape; 2) kapas trumpame karstelyje, kur įkapės dar nedegintos sudedamos virš kauliukų; 3) kapas apvalioje didesnėje ar mažesnėje duobutėje, o įkapės sudeginamos kartu su mirusiuoju.

3. Kapinynas laidosenos atžvilgiu būdingas Vakarų Lietuvos plokštinių kapinynų sričiai.

Lietuvos TSR Mokslų akademijos
Istorijos institutas

Gauta
1963 II 20

ОБРАЗ ПОГРЕБЕНИЯ ЛАЙВЯЙСКОГО МОГИЛЬНИКА

Е. А. БУТЕНЕНЕ

Резюме

Описывается образ погребения грунтового могильника VIII—XIII вв. в дер. Лайвяй (Кретингский р-н, Западная Литва).

Могильник расположен на небольшой возвышенности в ровном месте в слиянии двух ручейков — Бубинас и Саланта. В 1940 и 1949—1951 гг. Лайвяйский могильник исследовался сотрудниками Института истории АН Литовской ССР и Кафедры археологии-этнографии Вильнюсского гос. университета им. В. Капсукаса, а в 1952 и 1956 гг. сотрудниками Шяуляйского историко-этнографического музея «Аушра». Во

²³ P. Pakarklis, Vokiečiai apie Mažąją Lietuvą. 13—16. Kaunas, 1935.

время исследований была вскрыта площадь величиною в 3264 м² и обнаружено 373 погребения, в числе которых 268 с труположением и 105 с трупосожжением.

В погребениях с *труположением* умершие были похоронены, сравнительно, однообразно. Большинство погребений находится на глубине 60—80 см. В насыпи ямы найдено определенное количество остатков сожжений. Умершие хоронились в выдолбленных или дощатых гробах. Иногда дно гроба было с «постелью», напр., в погребении № 113 — из травы или соломы, в погребении № 193 — из березовой бересты. Скелеты умерших сохранились плохо. Умершие были похоронены на спине с вытянутыми ногами, руки в большинстве случаев были вытянутые вдоль боков. Ориентация скелетов — 140—170° ЮВ.

Почти во всех погребениях с труположением (за исключением нескольких) имеется некоторое количество находок. Орудия труда и оружия больше свойственны мужским погребениям, а украшения и мелкие орудия труда — женским. В погребениях с труположением находки размещены характерным для Западной Литвы порядком, а именно: орудия труда и оружия размещены в области головы, а украшения по местам своего назначения.

Среди погребений с труположением найдены два двойные погребения.

По обнаруженным находкам можно утверждать, что самые ранние могилы с труположением относятся к VIII—IX вв. С могилами с труположением встречаемся еще и в X—XI вв.

Погребения с трупосожжением по своей форме очень разнообразны. По размещению находок, а также по форме ям все погребения Лайвэйского грунтового могильника с *трупосожжением* можно разделить на три основные группы.

Хронологически самыми ранними погребениями с трупосожжением являются те, в которых находки размещены таким же порядком, как и в погребениях с труположением. Это — погребения переходного характера. Хормы ям здесь такие, как и в погребениях с труположением. В погребениях данной группы все находки не подверглись воздействию огня. Погребения следует датировать концом VIII—IX вв.

Следующая группа погребений с трупосожжением также связана с традициями погребений с труположением, только несколько позднего периода. В этих погребениях яма остается такой же большой и продолговатой, только на месте большого гроба находки и сожженные косточки находятся уже в небольшом гробе или в шкатулке из коры. Иногда (погребения №№ 333 и 363) сожженные косточки бывают собраны в какое-нибудь украшение.

Последнюю группу погребений с трупосожжением составляют погребения в больших и маленьких ямах. Здесь все находки в большей или меньшей степени подверглись воздействию огня, а часть из них поломаны. Основная часть находок бывает сложена на дне ямы, а другая часть находится во всей насыпи погребальной ямы. Самые поздние

погребения с трупосожжением находятся в небольших ямочках, они относятся к XII—XIII вв.

Среди погребений с трупосожжением также найдены два двойные погребения.

Лайвяйский могильник особенно ценен тем, что в нем можно проследить переход от одного обычая погребения к другому — от труположения к трупосожжению.

Лайвяйский могильник характерен для области грунтовых могильников Западной Литвы.

Институт истории
Академии наук Литовской ССР

Поступило
20 II 1963
